

D'amors i d'odis: banlieues (1)

Xavier Espinet (París)

El propassat 20 de gener, el cap del govern francès, Manuel Valls, en unes polèmiques declaracions a la premsa, assenyalava l'existència a França de "**zones de relegació periurbana, de guetos**". El problema de la "guetoització" és ben conegut i nodreix les discursivitats, les accions polítiques i les pors franceses des de fa tres dècades. Però Manuel Valls, maldestrament, i amb l'oportunisme mediàtic que li és ben sabut, gosava situar els orígens socials dels recents atemptats de París en un "**apartheid territorial, social i ètnic**", destructor de la cohesió de la societat francesa i responsable de bona part dels seus mals.

Les reaccions no es feren esperar. **Les seues declaracions foren titllades d'irresponsables per Le Monde**. Des de l'UMP, Nicolas Sarkozy hi veia una "falta greu", car l'ús del terme "apartheid" suposaria una política conscient de relegació social de part dels diferents governs de la República. Florian Philippot, vice-president del Front National les considerà "un insult per a França". **Valls, com de costum, no es deixà impressionar per la polèmica, suscitada tant per les seues declaracions com pel cinisme d'estat que contenen**. Les seues paraules havien fet el miracle: el suport, condicional però unànime, de les formacions polítiques d'esquerra, després de mesos d'oposició externa, i de contestacions internes, a les seues polítiques liberals, dictades per la patronal i escrites ara per l'inefable ministre Macron.

Envalentonat, en pla gran estadista que sap llegir la Història, la mateixa Història que l'ha de dur fins a la Presidència de la República, Valls va voler, el 25 de gener, reblar el clau: **els suburbis francesos són "polvorins socials" on la desesperació fa arrelar "la criminalitat i l'islamisme radical", "l'integrisme hi vol manar, vol dirigir-hi l'economia submergida i les consciències. Fa trenta anys que en sabem el diagnòstic. Qui se'n recorda de 2005?"**.

Del 2005 és pot ben dir que Valls ha estat, aquest 2015, el primer a recordar-se'n, i de raons no li'n falten. De 2001 a 2012, Valls fou batlle socialista d'Évry, ciutat representativa de les "banlieues" obreres parisenques, amb una forta concentració de població d'origen migrant que pateix uns elevats índex d'atur i d'inseguretat. A Évry, quan els suburbis del país es sotllevaren, la policia hi descobriria un taller clandestí de fabricació industrial de còctels molotov...

L'octubre del 2005, el vent que atirà el foc fou l'onada d'indignació provocada per la mort de dos adolescents a Clichy-sous-Bois, suburbi al nord de París, durant una abusiva persecució policial. Les violentes reaccions de protesta de Clichy-sous-Bois foren imitades ben aviat per quasi tots els suburbis del país al difondre's la notícia que, durant els primers altercats amb el jovent d'aquella ciutat, una granada lacrimògena hauria estat llençada deliberadament per la policia a l'interior d'una mesquita, en ple ramadà.

I les "banlieues" cremaren...

Els mèdia ens hi dugueren, safari obligat, en furgons semiblindats que no gosaven allunyar-se massa de les seccions d'antiavalots. Vora les ferralles calcinades i les cendres fredes de la nit, els micros s'obrien pel matí al testimoni dels habitants que sofrien, o que protagonitzaven, els aldarulls que conmovien el país. Alguns grans es queixaven dels excessos del jovent, la majoria afirmava comprendre'ls, i tots concidien en sentir-se abandonats, relegats, "bannis". **Els joves parlaven de dignitat, de respecte, d'honor, de "haine" (odi). Com al film de Kassovitz, tots admetien, francament, "avoir la haine" (tenir odi)**.

El grau de violència dels enfrontaments amb els cossos policials, la magnitud de les destruccions i les imatges de joves incendiariis cridant "On est à Jérusalem!" (Som a Jerusalem!) corroboraven les pors d'una propera guerra civil, intifada ètnica, malaltissa obsessió de bona part dels francesos. Quan a la televisió es procedia al recompte diari de biblioteques i d'escoles cremades, de centres socials vandalitzats, de comissaries saquejades, de ferits, de morts, la "banlieue" deixava de ser l'irreductible perifèria de l'imaginari francès per a esdevenir "limes" imperial sota la pressió dels bàrbars. **El 8 de novembre, el govern instaurava l'estat d'emergència a quasi tots els departaments francesos, d'acord amb una llei del 1955 votada per ser aplicada a Algèria.**

Si bé, des dels inicis dels anys 70, les "banlieues" escrivien episodis recurrents de disturbis i revoltes, França no havia conegut, d'ençà del maig del 68, cap fenomen de violència urbana d'aquesta magnitud. **Vint-i-un dies de disturbis, 274 municipis afectats, 230 edificis públics destruïts, més de 100.000 cotxes cremats...** A diferència, però, del maig francès, als insurrectes de 2005 ningú amb prou força per fer sentir la seua veu en els apassionats debats públics no els reconegué cap motivació política conscient i organitzada. **Senyal d'alarma, ens digueren; senyal d'alarma que qüestionava la cohesió socio-econòmica i les polítiques d'integració de la societat francesa.** Revolta purament expressionista, doncs. Però, expressió de què?

"Banlieues" i "Trente Glorieuses"

L'evocadora semàntica del mot és prou coneguda; "banlieue", el lloc del "ban", del "bannissement" (desterrament). Aquest espai periurbà pot semblar reprendre, invertida i a una escala metropolitana, la francesíssima dicotomia nacional entre París i la Província. **El "desert francès" és producte d'una secular centralització basada en un principi d'absorció per un centre de les energies nacionals. Però en aquest centre sembla bategar-hi el buit, un buit excloent, asèptic, que fa de la "banlieue" el receptacle radial dels mals endreços, de l'expulsió sistèmica d'éssers i coses.**

Moltes d'aquestes ciutats de "banlieue" es constituïren durant les tres dècades de prosperitat econòmica de post-guerra. Barriades senceres de vivenda social, "grands ensembles" (grans barriades de vivenda social) i "villes nouvelles" (noves ciutats) d'urbanistes messiànics s'alçaren de terra per disseny estatal, amb l'objectiu d'allotjar-hi les classes treballadores de l'èxode rural i de les primeres onades migratòries. **La França moderna de De Gaulle i de Pompidou, la de les autopistes i la força nuclear civil i militar, convençuda del seu passat resistent i orgullosa de la seva singularitat internacional, lliurava batalla a la vivenda insalubre i al barraquisme.**

Des de dalt, i a cop de tecnòcrata, com prou sovint s'hi han fet les coses, s'omplí el país de "cages à lapins" (gàbies de conills), matusseres i econòmiques estandaritzacions de l'arquitectura corbusierana, on la redistribució de la renda nacional i el progrés social de les classes modestes s'encarnava en pisets funcionals i cuines de fòrmica. Els principals interessats no hi trobaren cap pega, ben al contrari. Francesos arribats del poble, italians, espanyols, portuguesos, cambodjans, magrebins jueus i magrebins musulmans, polonesos... Tots ho visqueren com una notable millora. I ho era, de fet, malgrat la desoladora fredor de l'arquitectura, l'aïllament urbanístic i l'endèmic dèficit de transport públic.

Acabades les "Trente glorieuses" (període de fort creixement econòmic francès entre 1945 i 1973), llepant-se encara les ferides de la revolució "manquée" del 68, França redescobria l'atur. **La lenta però fatal desindustrialització, que tot just començava, degradava inexorablement el teixit social del país.** Els cinturons rojos de les principals ciutats, les "banlieues" obreres, secularment animades per un cert orgull de classe i per l'omnipresència vertebradora del PCF, visqueren la seva

primera mutació. Molts dels qui en pogueren fugir ho feren. Hi restaren aquells a qui la promoció social els era més difícil, o impossible, tant pels seus orígens ètnics com per la seva manca de qualificació i d'aptitud professionals per a la nova economia terciària.

L'onada migratòria dels setanta, reforçada per les mesures de reagrupament familiar adoptades pel president Giscard D'Estaing, agreujaren la situació. **Els nouvinguts vingueren a raure, quasi sistemàticament, a aquells barris verticals, per coneixer-hi la relegació social, l'endogàmia cultural, l'atur de grans i joves, l'inseguretat creixent. Els antics colonitzats, les poblacions d'origen magrebí i subsaharià, hi foren ben aviat majoritaris.** Les utopies socials "démodées" i les quimeres d'urbanista d'ahir esdevingueren els guetos de demà.

(D'aquí uns dies, la segona part de l'article)